

## LA FAMÍLIA A SANT ANDREU DE LLAVANERES (1724-1800)

### INTRODUCCIÓ

A partir de les dades aportades per les llibretes de compliment pasqual<sup>1</sup>, hom pot aproximar-se a la tipologia familiar de les centúries passades. Malauradament, però, són pocs els arxius que conserven aquest tipus de documentació, i encara és més insòlit que ofereixin una seqüència cronològica més o menys llarga. En el cas de la parròquia de Sant Andreu de Llavaneres, es conserven en òptim estat les llibretes de compliment pasqual des de 1724 fins al segle passat, tot i que per al nostre estudi, únicament ens interessen les datades al segle divuit.

Cal recordar que l'origen d'aquesta font rau en l'obligació que tenia tot cristià de combregar com a mínim una vegada a l'any, que coincidia amb la festivitat de la resurrecció de Jesucrist, el dia de Pasqua. En aquella data, el rector havia d'assenyalar tots aquells que complien amb aquest precepte. Generalment, es distribuïa la població per carrers i a continuació per llars familiars, tot i que en restaven exempts els infants, les persones de més edat i els malalts. En qualsevol cas, en la documentació sovint s'esmenta que determinada persona no compleix amb l'esmentat precepte per estar fora de la localitat<sup>2</sup>. El fet que es distingeixi cada nucli familiar afavoreix que es pugui fer un estudi sobre l'estructura domèstica, així com també sobre la composició d'aquests nuclis. Malauradament, la documentació no esmenta l'edat de cada persona, a diferència d'altres poblacions. Cal advertir que aquesta font presenta uns certs buits cronològics, especialment en la dècada dels 40, en què no es té cap dada. Generalment les cases es distribueixen per carrers, però en determinats anys manca algun d'aquests verals per oblit del rector. Això ocasiona que en els anys 1767, 1779, 1782 i 1789 s'evidenciï un cert retrocés en el nombre de llars sense que s'hagi produït una pèrdua de població. Així doncs, a partir d'aquesta font tractarem d'esbrinar quina era la tipologia familiar predominant.

Per analitzar-la, hem resseguit l'esquema del sociòleg anglès Peter Laslett<sup>3</sup>, del grup de Cambridge, tot i que som conscients de la polèmica que suscita aquesta tipologia. A Laslett, se li ha retret sovint el fet de no adequar-se a l'àmbit mediterrani, així com de no plasmar els vincles de copropietat i de coexploració, però tot i així resulta ser una distribució molt pràctica ja que permet ser contrastada amb els resultats obtinguts a d'altres àrees geogràfiques<sup>4</sup>. No obstant, hem adaptat

aquest esquema a la realitat de la localitat estudiada, tot defugint d'anàlisis cronològiques massa puntuals. Així mateix hem optat per distingir, d'una banda, els nuclis familiars que de forma reiterada, des de 1724 fins al final, són esmentats a les llibretes. I de l'altra, aquelles llars que, o bé s'extingeixen abans de 1800, o bé perquè sorgeixen posteriorment no ofereixen una continuïtat en la documentació. I finalment totes les cases en conjunt. D'aquesta manera es podrà contrastar la pròpia dinàmica de cada grup.

A l'hora de fer aquesta distinció, ens plantejàvem de poder copsar la pròpia seqüència evolutiva de cadascun d'aquests subgrups. És a dir, la idea que teníem es basava en el convenciment que aquelles nissagues que figuraven de manera reiterada en cada llibreta, si s'havien mantingut al llarg del temps era perquè els fills, una vegada casats, no abandonarien la casa pairal, ja que oferia garanties de supervivència econòmica. Es tractaria de masies i masos amb una sòlida explotació agrària. Per contra, els nuclis discontinus o menys estables podrien correspondre a llars pobres, on de ben joves els fadrins i les donzelles haurien de cercar feina a les cases més benestants de la contrada. D'aquí que no arrelessin les tipologies complexes.

## NUCLIS FAMILIARS REGISTRATS A LES LLIBRETES DE COMPLIMENT PASQUAL

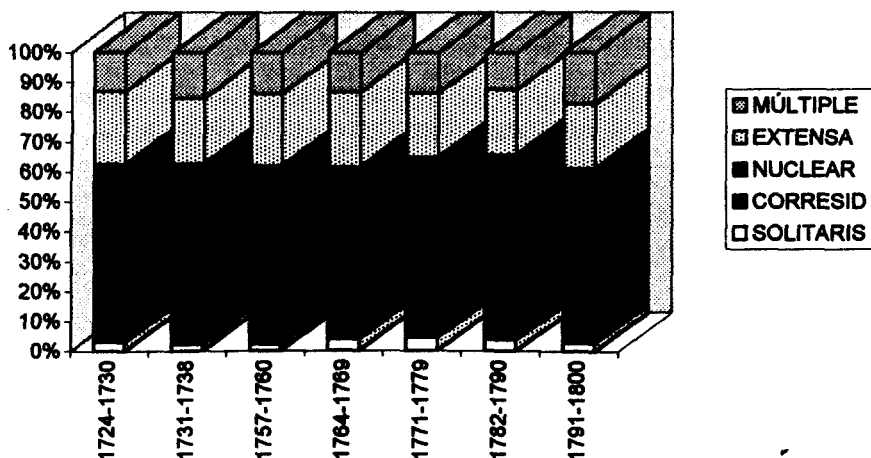
Dins d'aquest apartat aglutinem el conjunt de nissagues enregistrades a les llibretes. Per tal de poder visualitzar millor la seva tendència evolutiva, hem optat per recórrer a una representació gràfica.

Així doncs, a *grosso modo*, cinc de cada deu famílies eren integrades per un matrimoni amb o sense fills. Posteriorment, li seguirien les tipologies més complexes en quatre de cada deu casos, essent la menys representada la dels coresidents. Tal vegada perquè es tracta d'una estructura merament temporal, és a dir, la convivència de dos germans, que és la més habitual, ben aviat podia evolucionar vers una estructura extensa en casar-se un d'ells, o bé vers un nucli solitari en morir o en abandonar la llar un dels germans.

En el decurs de la gràfica hom pot copsar l'extraordinària continuïtat d'aquestes estructures. Així, en tots els decennis, el grup més representat fou la família conjugal seguida de l'extensa, la múltiple i, a més llarga distància, els solitaris i els coresidents. Aquests darrers registren una representació merament simbòlica, i els anys 1771-1779 no són ni tan sols esmentats.

En general, la bibliografia remarca el pes de les famílies nuclears. Així, tant a Galícia com a Múrcia, Isidro Dubert<sup>5</sup> i Francisco Chacón<sup>6</sup> respectivament constaten aquesta hegemonia. A Catalunya, els estudis realitzats a Barcelona<sup>7</sup>, al Bages<sup>8</sup> i a la Conca de Barberà<sup>9</sup>, entre molts d'altres, coincideixen a ressaltar el predomini de l'estructura conjugal al set-cents. Per tant, els resultats obtinguts s'inscriuen dins la tònica general.

## Estructura familiar a la parròquia de Sant Andreu de Llavaneres 1724-1800



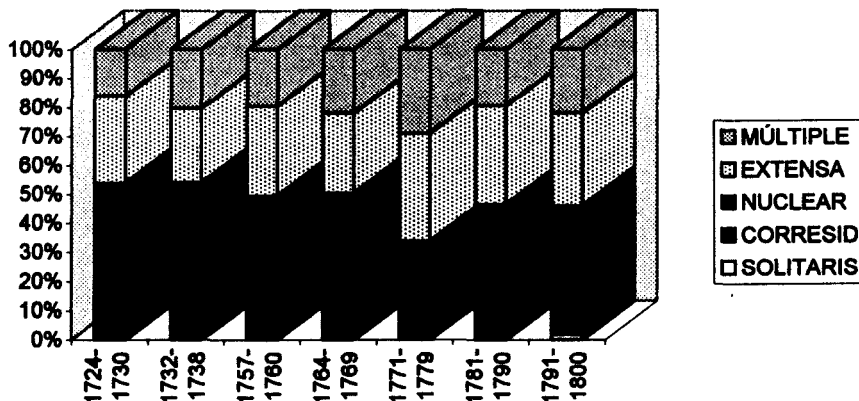
### NUCLIS FAMILIARS QUE APAREIXEN DE FORMA CONTINUADA A LES LLIBRETES DE COMPLIMENT PASQUAL

Com dèiem al principi, aquest tipus de documentació no acostuma a ser habitual als arxius, però més estrany resulta que es conservi de manera més o menys seriada. En el nostre cas, la seqüència cronològica s'inicia al 1724 i es perllonga fins més enllà del 1800. Ara bé, tot i conservar-se de manera seriada s'aprecien uns salts cronològics, especialment en la dècada dels 40, la qual cosa ocasiona que del 1738 al 1757 hi hagi un buit cronològic certament important. Però tot i així, ha estat possible realitzar un estudi sobre aquelles cases que apareixien reiteradament a les llibretes. Per fer aquesta anàlisi hem establert un seguit de criteris selectius. Per una banda, solament s'han estudiat aquelles llars que s'iniciaven el 1724 o 1726 i 1729 i les que finalitzaven el 1800. Molt sovint, al llarg d'aquests anys, ens hem trobat que en un any o dos determinades famílies no eren esmentades, tot i així no les hem despreciades i hem procedit a adjudicar la mateixa tipologia que tenien l'any anterior.<sup>10</sup>

El fet d'analitzar el comportament d'aquestes famílies permet observar com la majoria passen per un cicle evolutiu, tot i que en aquests casos el fet que un dels fills, generalment l'hereu o la pubilla<sup>11</sup>, no abandoni la llar és molt important, ja que d'aquesta manera dona continuïtat a la casa. De no ser així els pares morien, i en no viure cap fill amb ells restaria la vivenda tancada o bé s'hi establiria un nou estadant que no tindria res a veure amb els anteriors. La mostra aplega cent quinze llars que representen el 50% de la mitjana de nuclis analitzats. Donat que del 50% restant es desconeix per què no continuen o per què s'incorporen més tard, hem destinat un apartat a analitzar-ho. En qualsevol cas, de la mitjana total s'observa una millor distribució entre les famílies nuclears i complexes. Per contra,

els nuclis solitaris i els coresidents obtenen percentatges irrisoris. Per tant, el retrocés d'aquestes tipologies és aprofitat per les estructures familiars més complexes. Cal advertir que si bé la família conjugal segueix predominant, és veritat que s'observa un cert retrocés.

### Estructura familiar dels nuclis més estables a la parròquia de Sant Andreu de Llavaneres. 1724-1800



Així mateix, la migradesa percentual assolida pels nuclis solitaris s'explica pel fet que haurien quedat inscrits dins les tipologies més complexes per motius de caire assistencial. És a dir, en aquesta mena d'estructures els parents descendents tenen l'obligació establerta de satisfer les atencions de caire assistencial del cap de casa davant l'arribada de la senectut, i l'intent de mantenir un cert nivell de vida, alhora que amb aquesta via s'evita recórrer a mà d'obra aliena a la família<sup>12</sup>. Al mateix temps, els membres ascendents els oferien vivenda. Per tant, s'establia una relació de reciprocitat.

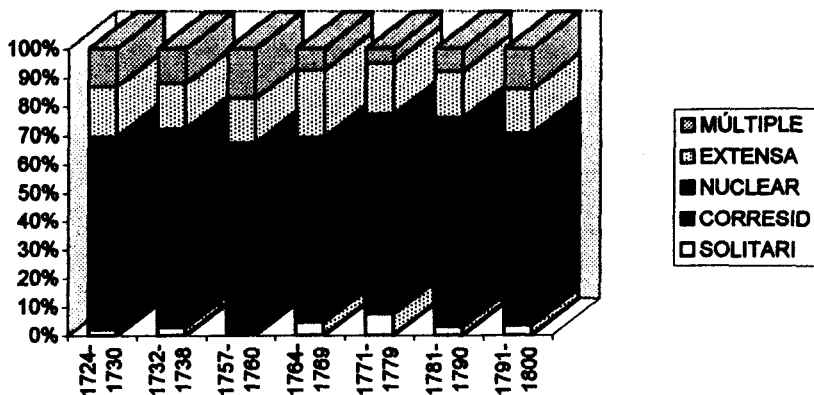
### NUCLIS FAMILIARS DISCONTINUS

En analitzar les llars que eren registrades de manera continuada a les llibretes, vàrem evidenciar que un 50% de famílies no tenien aquest comportament. Això ens va obligar a plantejar-nos per què la meitat de les famílies no tenien aquest caràcter estable. No obstant, a l'hora d'analitzar-les, hem procedit a fixar uns criteris selectius. Així, únicament és objecte d'estudi aquella família que, com a mínim, és esmentada cinc anys a les llibretes. Això és degut, per una banda, al fet que ens interessava esbrinar les raons per les quals una nissaga que tenia una continuïtat a les llibretes desapareixia, i per altra, que en treballar sota aquest criteri es reduïa sensiblement la mostra. Per analitzar-les, hem seguit a grans trets l'esquema esmentat en l'apartat anterior, tot i que en aquest cas hem analitzat en quin estadi s'inicia i desapareix la família. D'aquesta manera podrem deduir si sorgeix o desapareix pel seu propi cicle evolutiu o si, pel contrari, és forçada per factors externs.

En els tres grups s'observa el predomini de les tipologies nuclears seguides de les extenses i de les múltiples, essent més marginals els col·lectius solitaris i els coresidents. Ara bé, s'observa una distribució percentual diferent en cada subgrup. Les famílies menys estables registren un major predomini de les estructures nuclears i solitàries. En canvi, menys significatiu és el pes de les categories més complexes. Així, si en la resta de grups les famílies més complexes tenen una representació d'un 36% en tots els nuclis i un 49% en les més estables, en aquest cas únicament registren un 25%. Per tant, es tracta de nuclis on predominen les tipologies integrades per parelles amb o sense fills, i on les estructures complexes, si bé n'hi ha, són menys representatives.

Les causes per les quals no arrelen tant són difícils de destriar, ja que les fonts poca informació ens aporten i, per tant, ens movem dins del camp de les hipòtesis, per la qual cosa considerem que moltes d'aquestes llars que no registrarien una continuïtat correspondrien a cases humils. Una de les causes per les quals no perdurarien seria pel fet que els fills, generalment els cavallers<sup>13</sup>, ben aviat abandonarien la casa per cercar feina a la contrada. Al llarg del buidatge observem com s'esmenta que algun d'aquests fills roman fora de la llar pel fet que ha entrat a treballar com a mossò, fadrí, bover o aprenent en una masia de la contrada<sup>14</sup>. Situació similar es produeix amb les filles. Ara bé, també és plausible que aquesta continuïtat es veiés alterada per la lògica evolució del cicle biològic familiar. Els fills, una vegada casats abandonarien la casa pel fet de no tenir garanties de supervivència. El fet que marxin de la casa paterna no vol pas dir que s'independitzin del tot, ja que molt sovint se'ls localitza a la casa del costat o al mateix carrer<sup>15</sup>. Una altra causa d'aquesta manca de continuïtat podria obeir als salts cronològics que es registren a la documentació, especialment entre 1738 i 1757. I finalment, la desaparició d'una nissaga podria ser deguda a factors externs a aquest cicle evolutiu, com seria el desplaçament cap a localitats veïnes, alhora que l'aparició de noves nissagues amb cognoms que no són propis de la població, també s'explicaria per l'arribada de nous contingents de població.

**Estructura familiar dels nuclis menys estables  
a la parròquia de Sant Andreu de Llavaneres. 1724-1800**



L'anàlisi per períodes evidencia el que ja anunciava la mitjana total, és a dir, un predomini de les estructures conjugals, seguides de les extenses i de les troncal. Tot i que els valors absoluts en les tipologies més complexes són més petits que els registrats en els altres grups estudiats, és de ressaltar el pes que en determinats períodes obtenen els grups solitaris.

La raó per la qual hem analitzat el tipus de categoria familiar amb què s'incorporen per primera vegada a les llibretes, rau en el fet que ens plantejàvem la hipòtesi que aquests nous nuclis correspondrien a parelles que, una vegada casades, abandonarien la casa familiar per independitzar-se. Aquesta tesi que ens plantejàvem, la trobem reflectida a les fonts. Així, gairebé la meitat de noves cases correspondrien a parelles sense descendència. Ara bé, resulta difícil donar una justificació al 50% restant, potser degut a moviments migratoris o bé a errades de la documentació.

En un principi vàrem considerar que potser la causa per la qual desapareixien aquestes nissagues seria pel fet que els fills abandonarien la casa una vegada grans per casar-se o anar-se'n a treballar. D'aquesta manera, els pares estarien sols i una vegada morts la casa es tancaria. Perquè aquesta hipòtesi resultés factible, era necessari que el darrer estadi correspongués a persones soles. Si bé en estudiar el comportament d'aquests nuclis s'observa que hi ha determinades famílies que s'extingeixen una vegada morta la persona que vivia sola<sup>16</sup>, en d'altres casos correspon a parelles amb fills, a parelles sense descendència i a vidus o vídues amb fills, fet que plantejava dificultats a la nostra hipòtesi.

En els nuclis amb fills podem trobar vidus o vídues amb fills, els quals una vegada morts es podria donar el cas que els fills abandonessin la casa per cercar feina a la contrada. Però més difícil resulta donar una explicació a l'extinció d'una família amb fills, com no sigui la migració. És a dir, parelles joves amb fills que anirien a cercar millors condicions de vida a les localitats veïnes, especialment a Mataró, donada la seva proximitat. Els altres estadis resulten poc significatius.

## CONCLUSIÓ

Del conjunt de famílies analitzades, el 50% tindrien una continuïtat en les llibretes, a diferència de la resta, que o bé s'extingirien abans del 1800 o bé apareixerien posteriorment al 1724. Considerem que les nissagues més arrelades correspondrien en molts casos a pagesos benestants, on la línia de successió de pares a fills no es veuria alterada pel fet de predominar les estructures més complexes, nuclis extensos i múltiples. I el fet que els fills no abandonessin la llar paterna, seria perquè tindrien possibilitats de supervivència econòmica. Per contra, en les altres famílies, les dificultats econòmiques obligarien els fills a emancipar-se més aviat i a entrar com a assalariats. En d'altres casos, una vegada casats conformarien la seva pròpia casa, sovint no massa allunyada de la dels

pares. Finalment, una altra possibilitat rauria en la migració i en l'emigració. Tots dos moviments podien desencadenar el sorgiment de nous nuclis de població i la desaparició d'altres. Però també una última possibilitat seria a causa de les limitacions de la pròpia font documental.

Per tant, és de ressaltar com en molts casos la tinença d'una masia amb una sòlida explotació agrícola esdevindria una condició *sine quan on* perquè aquest llinatge tingués una continuïtat al llarg de les centúries.

M. Alexandra Capdevila Muntadas

## NOTES.

- 1.- Per realitzar aquest estudi hem procedit al buidatge de les llibretes de compliment pasqual conservades a l'arxiu parroquial de Sant Andreu de Llavaneres, caixa 14, 1724-1800. Així mateix, volem agrair la disponibilitat i amabilitat dels responsables d'aquest arxiu, els senyors X. Vergés i Ll. Albertí, que ens han permès consultar la documentació dipositada.
- 2.- El 1732 se'ns diu que un dels fills de la casa Roig és a França. Succeeix el mateix el 1736 amb una de les filles de Ferrer Sastre. El 1800 se'ns informa que un dels fills de Josep Rovira és a Ayamonte (Huelva). Situació similar succeeix amb la família Auladell i Casals Moragas el 1797 i 1798 respectivament. El 1795 localitzem una llar on el gendre de Teresa Casals se'ns informa que és a les Índies.
- 3.- Cal recordar que Peter Laslett plantejava un esquema subdividit en sis categories: solitaris, coresidents o sense nucli, nuclears, extenses, múltiples i finalment indeterminades. La proposta de Laslett es pot trobar a PETER LASLETT, «La famille et le ménage: approches historiques», *Annales*, 27 année, núms. 4-5 (juill.-oct. 1972), pp. 847-872, i a R. WALL, «Family and households as work group and kin group: areas of traditional Europe compared», *Family forms in historic Europe*, Cambridge University Press, 1983, pp. 513-563.
- 4.- A banda del que s'ha dit, també se li retreu el fet de realitzar una anàlisi purament transversal, en un moment concret, i en canvi no estudia els cicles domèstics, així com també el fet de comparar llars de diferents indrets i no explica o justifica la diversitat existent.

- 5.- ISIDRO DUBERT, *Historia de la familia en Galicia durante la época moderna. 1550-1830. Estructura, modelos hereditarios y conflictividad*. Ediciós Do Castro (La Coruña 1992).
- 6.- FRANCISCO CHACÓN JIMÉNEZ (editor), *Familia y Sociedad en el Mediterráneo occidental. S. XV-XIX*. Universidad (Murcia 1987).
- 7.- P. LÓPEZ GUALLAR, «Les transformacions de l'hàbitat. La casa i la vivenda a Barcelona entre 1693 i el 1859», *Actes del I Congrés d'Història Moderna de Catalunya*. I Vol. (Barcelona 1984).
- 8.- LLORENÇ FERRER ALÒS, *Pagesos, rabassaires i industrials a la Catalunya central. Segles XVIII-XIX*, Abadia de Montserrat (Barcelona 1987).
- 9.- VALENTÍ GUAL VILA, *La família moderna a la Conca del Barberà*. Diputació (Tarragona 1993).
- 10.- És el cas de la família Mas el 1726, la Dorda el 1760, la Ribes el 1767, la Rectoria el 1768, la Pi el 1769, la Bernadet el 1771, la Genís el 1779, la Farrés el 1779, la Cassany el 1779, la Verdaguer el 1779, la Graupera de la Roca el 1779, la Bigas el 1779, la Catha Umbert el 1779, la Nadal el 1781, la Llull el 1781, la Ros el 1781, la Sabater el 1781 i la Clos el 1800.
- 11.- És el cas de la família Pera on el primogènit, en casar-se, roman a la casa pairal el 1734, o bé el de la casa Sala, on la filla, en desposar-se, restaria a la llar el 1787. De fet, això només és una petita mostra dels molts altres casos localitzats.
- 12.- És habitual detectar al llarg del buidatge que germans i germanes del cap de casa col·laboren en les tasques de la casa tot fent de mossos, bovers o criades. Això es produeix, per posar un exemple, a la vivenda Sans de Mar, on la germana exerceix com a criada el 1726.
- 13.- En la família Canal s'aprecia com el cavaler abandona la casa pairal per anar a servir a la masia Ferrer Sastre. En canvi l'hereu, Jaume Canal, resta a la llar. Aquest fenomen probablement succeiria en aquells masos més pobres.
- 14.- És el cas de la nissaga Vidal, on se'ns diu que el fill d'11 anys el 1767 és fora ja que ha entrat com a mosso. Succeeix el mateix amb els Pacià el 1732 a la casa Plantí. I el 1764 se'ns diu que el fill de Vicenç Cabot és a casa dels Berenguer treballant.
- 15.- Al llarg del buidatge n'hem localitzat uns quants com les famílies Sala i Sala Sastre el 1724, la Vilar el 1729, la Sans el 1784 i la Pons el 1800.
- 16.- És el cas de la saga Parelles el 1769, la Illa el 1767, la Rosell el 1775, la Major el 1775, la Bernadet el 1784 i la Garau el 1796.